

Історія

УДК 323.1:316.75:930.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18153430>

**Історична політика як інструмент формування громадянської
ідентичності**

Галуха Любов Юріївна,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри історії України,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-5174-5286>

Грималюк Оксана Миколаївна,

кандидат історичних наук, викладач, ВСП «Рівненський технічний
фаховий коледж Національного університету водного господарства та
природокористування», м. Рівне, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-9911-7820>

Мороз Олена Василівна,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри української мови і
літератури, історії та методик їх навчання, Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-4130-9018>

Прийнято: 21.12.2025 | Опубліковано: 05.01.2026

***Анотація.** В умовах суспільних трансформацій, інформаційних викликів
та гібридних загроз зростає роль історичної політики, що актуалізує потребу*

у формуванні цілісної громадянської ідентичності. У цьому контексті історична пам'ять – це дієвий інструмент ціннісної інтеграції, ресурс легітимації державних рішень та чинник утвердження стійких моделей громадянської поведінки. **Метою дослідження** є обґрунтування змісту, функцій та інструментарію реалізації історичної політики в процесі утвердження громадянської ідентичності, а також оцінка її впливу на соціокультурну єдність та політичну стабільність. **Методологія** ґрунтується на поєднанні системного, порівняльного та інституційного підходів, завдяки чому комплексно проаналізовано взаємозв'язок історичної політики з процесами ідентифікації, а також виокремлено основні інструменти її державної реалізації. Застосування контент-аналізу нормативно-правових актів і програмних документів дало змогу простежити динаміку трансформації підходів до регулювання гуманітарної сфери. У **результатах дослідження** визначено основні напрями впливу історичної політики на формування громадянської ідентичності, зокрема через освітні програми, меморіальні практики, публічні комунікації держави та політику національної пам'яті. Встановлено, що послідовна історична політика забезпечує створення спільної культурно-історичної основи, яка підтримує інклюзивну ідентичність, запобігає фрагментації суспільства та підсилює його стійкість до зовнішніх маніпуляцій. У **висновках** обґрунтовано, що ефективність історичної політики залежить від наукової об'єктивності, відкритості історичного дискурсу, узгодженості інституційних дій та послідовності реалізації стратегічних рішень у довгостроковій перспективі. Акцентовано на важливості подальшого вдосконалення нормативного забезпечення, підвищенні ролі освіти та активізації суспільного діалогу щодо минулого як передумови формування зрілої громадянської ідентичності та консолідації нації.

Ключові слова: історична пам'ять, гуманітарна політика, суспільна консолідація, національна безпека, соціокультурна ідентичність, меморіальні практики.

Historical policy as an instrument of civic identity formation

Liubov Halukha,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of History of Ukraine, Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-5174-5286>

Oksana Hrymaliuk,

Candidate of Historical Sciences, Lecturer, Separate structural subdivision «Rivne Technical Professional College of the National University of Water and Environmental Engineering», Rivne, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-9911-7820>

Olena Moroz,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, History and Methods of Their Teaching, Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy, Kremenets, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-4130-9018>

Abstract. *The study's relevance stems from the growing role of historical policy amid social transformations, information challenges, and hybrid threats, underscoring the need to foster a holistic civic identity. Historical memory in this context acts as an essential tool for the integration and consolidation of society, a*

*resource for legitimising state decisions, a means of national mobilisation, and a factor in the formation of sustainable models of civic behaviour. The **purpose of the study** is to determine the content, functions, and practical forms of implementing historical policy in the context of establishing civic identity, and to assess its impact on sociocultural unity and political stability. The **methodology** is based on a combination of systemic, comparative, and institutional approaches, which enabled a comprehensive analysis of the relationship between historical policy and identification processes, as well as the identification of key instruments for its implementation. Elements of content analysis of regulatory legal acts and program documents were applied, enabling the identification of trends in changing approaches to regulating the humanitarian sphere. The **study identifies** the main areas of historical policy's influence on the formation of civic identity, particularly through educational programs, memorial practices, state public communications, and national memory policy. It is shown that a systematic and consistent historical policy contributes to the formation of an everyday cultural and historical basis that supports an inclusive civic identity, prevents the fragmentation of society and strengthens its resistance to external manipulation. The **conclusions** prove that the application of scientific approaches determines the effectiveness of historical policy, the openness of historical discourse, the coherence of institutional actions, and the consistency of the long-term implementation of strategic decisions. The need for further development of regulatory support, for increasing the role of education, and for expanding public dialogue on the past as a prerequisite for the formation of a mature civic identity and for strengthening national unity is emphasised.*

Keywords: *historical memory, humanitarian policy, social consolidation, national security, sociocultural identity, memorial practices.*

Постановка проблеми. Однією з визначальних гуманітарних проблем сучасних держав є формування стійкої громадянської самосвідомості, здатної

забезпечити суспільну згуртованість, політичну стабільність і стійкість до зовнішніх інформаційних впливів. У цьому контексті особливого значення набуває історична політика, яка постає не лише механізмом інтерпретації минулого, а й інструментом конструювання ціннісних орієнтирів, що визначають моделі соціальної поведінки. Попри значний науковий інтерес до проблеми національної пам'яті та ідентичності, у науковому дискурсі зберігаються істотні прогалини, зумовлені неоднозначністю трактувань історичної політики, неузгодженістю її інструментів та недостатньою оцінкою її впливу на процеси соціокультурної інтеграції.

Потреба в глибокому осмисленні історичної політики посилюється сучасними викликами, зокрема гібридними загрозами, соціальними конфліктами, інформаційною агресією, трансформацією освітнього простору та переосмисленням колективної пам'яті в умовах глобалізації. Це зумовлює необхідність вивчення механізмів формування історичних наративів державними інституціями, їхньої імплементації в політику пам'яті та ролі в становленні громадянської ідентичності суспільства. Недостатність цілісних досліджень у сфері взаємодії історичної політики та ідентифікаційних процесів обмежує можливості прогнозування соціальних наслідків гуманітарних рішень та перешкоджає розробленню ефективних моделей державної політики.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю розроблення науково виважених підходів до формування історичної політики, здатної відповідати сучасним викликам і сприяти демократичному розвитку та зміцненню національної єдності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема національної та громадянської ідентичності в Україні активно досліджується через відновлення історичної пам'яті, формування нових суспільних цінностей, переосмислення ролі української мови й культури, а також у контексті

державної культурної, освітньої й інформаційної політики та збереження національної безпеки.

Так, В. Редзюк [1], аналізуючи вплив російської агресії, доходить висновку, що війна стала основним каталізатором кристалізації української національно-громадянської ідентичності, посиливши значення мови, армії, історичної пам'яті та державних символів як маркерів належності. Досліджуючи феномен українського козацтва, В. Піщанська [2] акцентує на його ролі як історичного архетипу свободи й самоврядування, що продовжує моделювати колективні уявлення про українську ідентичність. Політику пам'яті як інструменту символічної політики розглядає К. Голденштейн [3], підкреслюючи її здатність формувати легітимні історичні наративи, які застосовуються державою для консолідації суспільства. Аналізуючи освітні практики авторитарних режимів, П. Лисянський [4] робить висновок про системну історичну інтерпретацію як механізм ідеологічного контролю, що є важливим контрапунктом для розуміння демократичних підходів до історичної політики. Г. Касьянов [5] пропонує концептуальне осмислення історичної політики крізь призму онтологічної безпеки, наголошуючи, що стабільність ідентичності суспільства насамперед залежить від узгодженості історичних наративів та їхнього сприйняття суспільством. У працях М. Каттаруцца (M. Cattaruzza) та С. Дзала (S. Zala) [6] висвітлено роль двосторонніх історичних комісій, які, за висновками авторів, здатні слугувати як інструментами подолання конфліктів, так і аренами для міждержавного суперництва історичних наративів. А. Пенкала (A. Penkala), І. Дерлюйн (I. Derluyn) та Л. Літарт (L. Lietaert) [7] підкреслюють значення історичних наративів у формуванні «уявних спільнот», демонструючи, що колективна пам'ять є визначальним чинником соціальної консолідації. Українські дослідники Т. Чубіна, Д. Усов, М. Дмитренко, Я. Федоренко, С. Косяк, Л. Вороновська, Л. Горенко, А. Кришталь та О. Дулгерова [8] узагальнюють

теоретичні підходи до формування національної й громадянської ідентичності, наголошуючи на міждисциплінарному характері проблеми та ролі державної гуманітарної політики. С. Везомська, В. Каюн та Н. Петрова [9] доводять стійкість радянської спадщини, яка, на їхню думку, залишається чинником фрагментації історичної пам'яті та ціннісних орієнтацій. У дослідженнях, присвячених періоду російсько-української війни 2014–2024 рр., Н. Чупрінова, І. Севрук та Ю. Соколовська [10] підкреслюють трансформацію суспільних наративів і посилення запиту на деколонізацію історичної пам'яті. Н. Кузьмінець, О. Стадник і Т. Букіна [11] доходять висновку, що історична пам'ять є ресурсом національної консолідації та мобілізаційним чинником в умовах кризових викликів. О. Мосієнко, О. Гордійчук, І. Клименко та Ю. Кондратюк [12] позиціюють ідентичність як складник національної безпеки, наголошуючи на взаємозв'язку гуманітарної політики та стійкості держави. О. Двуреченська та А. Гусениця [13] акцентують на зміні ідентифікаційних моделей у процесі євроінтеграції, а Я. Грицак та О. Комаров [14] простежують історичну еволюцію української ідентичності. В. Андрусишин [15] підкреслює значення родинних традицій і цінностей як мікрорівневого чинника формування політичної культури та громадянської поведінки. Г. Стефанюк, Л. Галуха, О. Грималюк [16] висвітлюють можливості історичного музею як позанавчального простору і водночас освітнього ресурсу, який сприяє розвитку історичної свідомості та громадянських орієнтирів.

Таким чином, аналіз сучасних досліджень засвідчує, що історична пам'ять, радянська спадщина, процеси декомунізації та державна історична політика істотно впливають на становлення національної й громадянської ідентичності, зумовлюючи ціннісні орієнтири, поведінкові моделі та механізми суспільної консолідації. Водночас зберігається потреба в комплексному осмисленні історичної політики як інструменту формування громадянської ідентичності в умовах сучасних викликів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню історичної політики та громадянської ідентичності, низка важливих аспектів залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого теоретичного й методологічного опрацювання. Насамперед це стосується відсутності єдиної концептуальної моделі взаємодії між історичною політикою та процесами громадянської ідентифікації, що ускладнює порівняння результатів різних досліджень та перешкоджає формуванню цілісної наукової парадигми. У багатьох роботах історична політика розглядається фрагментарно, переважно крізь призму державної стратегії пам'яті, тоді як її комплексні функції у формуванні громадянської ідентичності залишаються поза увагою.

Відчутною є також недостатність емпіричних даних, які б дали змогу оцінити реальну ефективність інструментів історичної політики, зокрема вплив освітніх програм, меморіальних практик та медійних наративів, на формування ціннісних орієнтацій і поведінкових моделей громадян. Наявні матеріали переважно мають описовий характер або обмежені окремими регіонами, що не дає можливості сформулювати узагальнені висновки щодо ефективності конкретних механізмів державної гуманітарної політики. Досі невивченим залишається й питання взаємодії історичної політики з інформаційними впливами та гібридними загрозами, які здатні трансформувати колективну пам'ять та ідентифікаційні процеси.

Важливою методологічною проблемою є відсутність усталених критеріїв оцінювання якості та ефективності історичної політики, що обмежує можливості її порівняння в міжнародному контексті. Це створює труднощі для розроблення рекомендацій щодо оптимізації державних стратегій у сфері гуманітарної політики, а також дієвих механізмів підвищення рівня громадянської ідентичності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне обґрунтування ролі історичної політики у формуванні громадянської ідентичності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «історична політика» та з'ясувати її основні функції в контексті сучасних ідентифікаційних процесів.

2. Систематизувати основні інструменти реалізації історичної політики, зокрема освітні, комунікативні та меморіальні практики, та перевірити їхню ефективність у формуванні громадянської ідентичності.

3. Виокремити актуальні тенденції та виклики у сфері реалізації історичної політики, а також на основі практичного аналізу окреслити перспективні напрями її вдосконалення для зміцнення громадянської ідентичності та консолідації суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історична політика є важливим механізмом формування громадянської ідентичності та забезпечення соціокультурної інтеграції в сучасному суспільстві. Вона реалізується через освітні програми, меморіальні практики, публічні наративи та інформаційно-комунікаційні заходи, які формують ціннісні орієнтири громадян та підтримують засвоєння культурно-історичної спадщини. В умовах стрімких соціальних змін і глобалізаційних процесів історична політика набуває особливої значущості, оскільки підтримує колективну пам'ять і формує спільні цінності й ідентифікаційні маркери, що об'єднують різні соціальні групи. Її ефективність переважно визначається відповідністю актуальним соціальним потребам, науково обґрунтованим підходам та інтеграцією в загальнодержавну політику. Фокус на взаємозв'язку нормативно-правових рамок, інструментів реалізації та результатів їхнього впливу дає змогу комплексно оцінити роль історичної політики у формуванні

громадянської свідомості та визначити напрями її вдосконалення відповідно до сучасних соціальних і культурних викликів [2, с. 21].

Важливим аспектом історичної політики є її здатність адаптуватися до сучасних викликів, зокрема до інформаційного впливу та гібридних загроз, які можуть спотворювати історичні наративи та знижувати рівень громадянської згуртованості. Повномасштабна війна значно прискорила процеси переосмислення історичних подій і стимулювала мобілізацію громадян для захисту державності. Водночас вона підкреслила важливість відновлення колективної пам'яті та зміцнення національної ідентичності як основи опору зовнішнім загрозам.

Для всебічного осмислення сутності державної політики у сфері історичної пам'яті та її ролі в процесах формування громадянської ідентичності необхідним є аналіз теоретико-методологічних підходів, що застосовується в сучасній науці. Це дає змогу не лише систематизувати різні визначення поняття «історична політика», але й ідентифікувати основні методологічні підходи та концептуальні акценти, що розкривають механізми її впливу на суспільну свідомість [3, с. 68].

У межах наукового дискурсу виокремлюють кілька основних концепцій, що розкривають специфіку політики пам'яті. Зокрема, історико-наративний підхід акцентує на способах інтерпретації минулого, створенні публічних наративів та реконструюванні колективної пам'яті. Політико-інституційний зосереджується на діяльності державних інститутів та нормативно-правових механізмах реалізації політики пам'яті, даючи змогу оцінити організаційні та адміністративні аспекти її впливу. Соціокультурна парадигма дає змогу досліджувати культурні практики, ритуали пам'яті та освітні ініціативи як засоби передачі цінностей і формування громадянської свідомості. Інтегративна модель синтезує ці елементи, забезпечуючи комплексний аналіз

взаємодії політичних, культурних та інституційних компонентів у межах єдиної державної стратегії [4, с. 117].

У табл. 1 систематизовано основні положення цих концепцій, що дає змогу наочно відобразити різноманітність методологічних підходів до аналізу історичної політики та оцінки її ролі у формуванні громадянської ідентичності. Огляд представлених концепцій засвідчує багатогранність наукового аналізу державної політики пам'яті, враховуючи як вплив зовнішніх викликів на національну ідентичність, так і роль культурних практик та меморіальних заходів у консолідації суспільства. Застосування різних методів дослідження дає змогу сформувати цілісне уявлення про механізми творення громадянської свідомості та окреслити стратегічні напрями розвитку державного курсу у сфері пам'яті в умовах трансформацій українського суспільства.

Таблиця 1

Методологічні підходи до дослідження історичної політики та формування громадянської ідентичності

Автори	Підхід / Концепція	Основні положення
В. Редзюк [1]	Політичний / фінансовий контекст	Аналізує вплив зовнішньої агресії на маркери національної та громадянської ідентичності, окреслює зовнішні чинники консолідації суспільства
В. Піщанська [2]	Етнокультурний	Досліджує феномен українського козацтва як приклад формування культурної спільноти й ціннісних орієнтирів
К. Голденштейн [3]	Символічний / меморіальний	Вивчає політику пам'яті як ресурс символічного капіталу держави, що впливає на консолідацію суспільства та колективну свідомість
Г. Касьянов [5]	Концептуальний / безпековий	Формує концептуальну модель аналізу взаємовпливу історичної політики та онтологічної безпеки особистості, підкреслюючи роль ідентичності в стабільності держави
Н. Чупрінова та ін. [10]	Соціокультурний / історико-нарративний	Аналізують трансформацію суспільних нарративів та політичних дискурсів у контексті

		російсько-української війни, досліджують роль колективної пам'яті
Т. Чубіна та ін. [8]	Інтегративний	Досліджують теоретичні засади формування української національної та громадянської ідентичності, поєднуючи політичні, культурні та освітні компоненти

Джерело: власна розробка авторів

Водночас для практичної реалізації державної політики пам'яті необхідно виділити її основні функції, які визначають конкретні механізми впливу на суспільство та формування ідентичності. Ці функції є інструментами досягнення стратегічних цілей і відображають тісний взаємозв'язок між культурними, освітніми та інформаційними векторами державної діяльності (рис. 1).

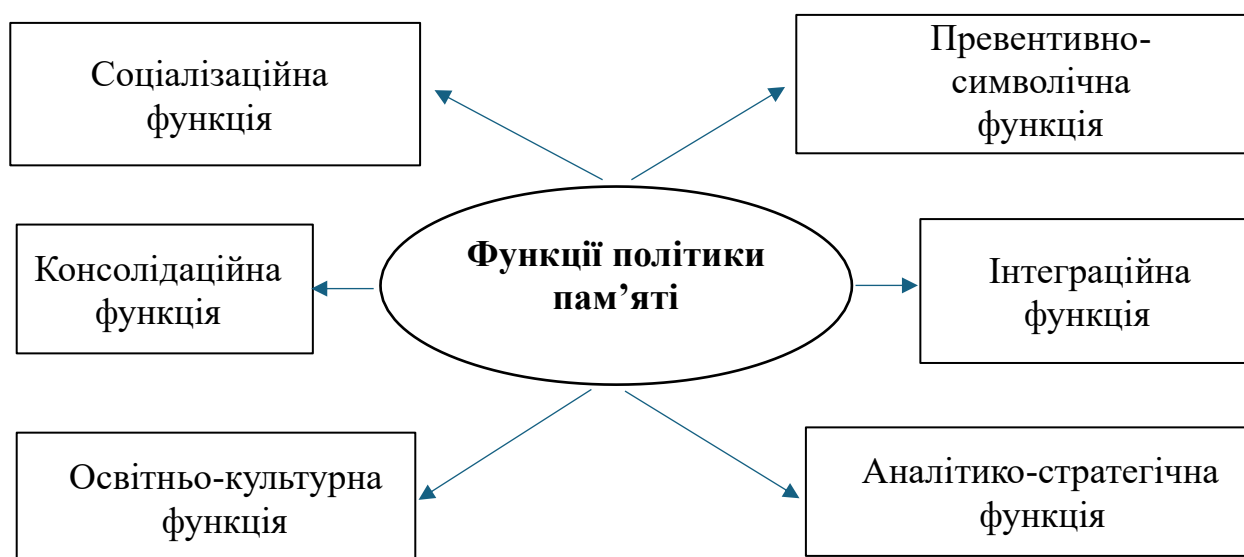

Рис. 1. Основні функції державної політики пам'яті у формуванні громадянської ідентичності

Джерело: власна розробка авторів

Розглянуті функції демонструють, що державна політика пам'яті виконує низку взаємопов'язаних завдань, спрямованих на зміцнення громадянської ідентичності. Інтеграційна функція забезпечує консолідацію

різних соціальних груп через формування спільних цінностей і колективної пам'яті. Освітньо-наративна функція полягає в передачі історичних знань, формуванні публічних наративів та впровадженні освітніх програм, що впливають на сприйняття минулого та сучасного. Ідентифікаційна функція – у створенні маркерів національної та громадянської самоідентифікації, які дають змогу особистості усвідомлювати власну приналежність до спільноти. Превентивна функція спрямована на протидію дезінформації та спотворенню історичних фактів, зокрема в умовах інформаційних загроз і гібридних впливів. Культурно-меморіальна підтримує розвиток культурних ініціатив, меморіальних заходів і проєктів, що забезпечують збереження історичної спадщини.

Комплексна реалізація цих функцій формує ефективний механізм зміцнення соціокультурної згуртованості та стійкої громадянської свідомості в умовах трансформацій сучасного українського суспільства.

Реалізація історичної політики здійснюється через комплекс конкретних інструментів, серед яких освітні, комунікативні та меморіальні практики відіграють визначальну роль у формуванні ціннісних орієнтацій громадян.

Освітні практики охоплюють інтеграцію історичних тем в освітні програми шкіл та закладів вищої освіти (наприклад, уроки з історії України, курс «Історія державотворення» у ЗВО), організацію публічних лекцій та семінарів, а також видання науково-популярних матеріалів про визначні історичні події та постаті (зокрема, про Українську революцію 1917–1921 рр. або події Другої світової війни в Україні). Такі заходи сприяють формуванню критичного мислення громадян та усвідомленню історичних подій у контексті сучасності [6].

Комунікативні практики охоплюють використання медіаресурсів (телевізійні та онлайн-програми про історію України, соціальні кампанії на кшталт «Вшануймо героїв»), публічних дискусій, інформаційних кампаній та

інших каналів поширення історичних наративів. Вони забезпечують комунікацію між державними інститутами та громадськістю, сприяють формуванню спільного бачення минулого та його впливу на сучасні процеси національної та громадянської ідентичності [7, с. 130].

Меморіальні практики передбачають створення пам'ятників і меморіалів (наприклад, Меморіал жертв Голодомору в Києві, пам'ятники українським воїнам), музеїв (Національний музей історії України, Музей Гідності), організацію ритуалів пам'яті (хвилини мовчання, пам'ятні марші, День пам'яті героїв) та святкових заходів, що відтворюють визначні історичні події. Ці практики підтримують культурну спадщину й укріплюють відчуття приналежності до нації, що сприяє консолідації суспільства.

Скоординоване застосування освітніх, комунікативних та меморіальних інструментів дає змогу забезпечити ефективну реалізацію історичної політики, сприяє формуванню громадянської свідомості та зміцненню національної ідентичності в умовах трансформацій сучасного українського суспільства.

Одним з основних аспектів дослідження історичної політики є вивчення актуальних тенденцій та викликів, що визначають умови її реалізації та впливають на формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві. Глобалізаційні процеси, розвиток цифрових технологій та інформаційного простору [8] створюють нові можливості для поширення історичних наративів через онлайн-платформи, соціальні мережі та інтерактивні освітні ресурси. Водночас вони підвищують ризики дезінформації та викривлення історичної пам'яті, що вимагає від держави активного впровадження превентивних і комунікативних стратегій.

До сучасних викликів належать також гібридні загрози, пов'язані з політичним та інформаційним впливом зовнішніх акторів, які можуть маніпулювати історичними наративами для послаблення національної консолідації. Внутрішні соціальні та культурні трансформації, зокрема

різноманітність ідентичностей у суспільстві та інтерпретації історичних подій, також ускладнюють формування єдиного ціннісного простору та колективної пам'яті [9].

Перспективними напрямками вдосконалення історичної політики є інтеграція сучасних цифрових платформ та освітніх технологій для популяризації науково обґрунтованих історичних наративів, підвищення рівня критичного мислення та медіаграмотності громадян. Не менш важливим є розвиток міжінституційної взаємодії між освітніми, культурними та державними структурами для створення комплексного підходу до формування ціннісних орієнтирів [10].

До пріоритетних напрямів також належить посилення комунікативної функції політики пам'яті через організацію публічних дискусій, меморіальних заходів і культурних ініціатив, що сприяють консолідації різних соціальних груп та укріпленню громадянської ідентичності. Важливо враховувати баланс між вшануванням історичної спадщини та інтеграцією сучасних цінностей, що дає змогу формувати адаптивну та стійку систему національної пам'яті [11, с. 190].

Системне впровадження освітніх, комунікативних та меморіальних практик у поєднанні з сучасними цифровими технологіями та міжінституційною координацією створює умови для підвищення ефективності історичної політики. Це передбачає використання інтерактивних онлайн-курсів, вебінарів та платформ для навчання історії, що дає змогу громадянам різного віку отримувати науково обґрунтовану інформацію про визначні періоди й події української історії, зокрема національного відродження, Революцію Гідності, Другу світову та сучасну російсько-українську війну..

Освітній процес має ґрунтуватися на сучасних соціокультурних реаліях, інтегруючи історичні наративи в академічні курси та позанавчальні практики. Важливе місце у поза навчальному просторі доцільно відводити музеям, які

мають особливий потенціал впливу через оригінальний експонат, прямий контакт із історичним джерелом, а також унікальне культурно-освітнє середовище, та відіграють особливу роль у формуванні історичної свідомості та громадянської єдності [16]. Особливого значення набуває впровадження інтерактивних форматів: цифрових музеїв, віртуальних екскурсій та гейміфікованих платформ. Це не лише стимулює критичне мислення, а й сприяє глибокому усвідомленню особистістю своєї громадянської ролі.

Комунікативні інструменти, зокрема медіакампанії, публічні дискусії, подкасти та соціальні проєкти, повинні забезпечувати доступ до об'єктивної історичної інформації. Зокрема, рекомендується організація серій публічних лекцій і дебатів на теми Голодомору, українського визвольного руху та героїзму сучасних воїнів, що сприяє формуванню єдиного публічного наративу та протидії дезінформації.

Меморіальні практики охоплюють музейні експозиції, виставки, пам'ятні заходи та культурні проєкти, що підтримують збереження історичної спадщини. Рекомендується створення регіональних меморіальних маршрутів, фестивалів історії та спільних заходів для молоді, що дає змогу формувати соціальну солідарність і забезпечує можливість колективного осмислення минулого.

Поєднання цих інструментів у межах цілісної стратегії сприяє утвердженню усвідомленої громадянської ідентичності, активізації суспільної участі та консолідації нації. Такий підхід відповідає сучасним викликам, що пов'язані з інформаційними загрозами, соціальними трансформаціями та різноманіттю локальних ідентичностей, забезпечуючи адаптивність і стійкість системи національної пам'яті.

Висновки. Встановлено, що історична політика відіграє визначальну роль у формуванні української національної та громадянської ідентичності, забезпечуючи інтеграцію культурних, освітніх та меморіальних практик у

соціокультурний простір. Державні ініціативи, спрямовані на відновлення колективної пам'яті та переосмислення історичних подій, сприяють зміцненню суспільної згуртованості та консолідації громадян.

Зовнішні виклики, соціальні конфлікти, зокрема військова агресія, стали каталізатором активізації національної свідомості та мобілізації суспільства. Це актуалізувало роль мови, культури, історії та традицій як основних складників державності. Водночас радянська спадщина, зокрема нав'язані ідеологічні наративи та історичні деформації, залишаються чинниками, що викривлюють колективну пам'ять та потребують системного усвідомлення. Їхня нейтралізація можлива через цілеспрямовану політику, зокрема ревізію освітніх програм, декомунізаційні ініціативи та інформаційні кампанії, що відновлюють об'єктивне сприйняття історії.

Реалізація освітніх програм, інформаційних кампаній і меморіальних заходів дає змогу формувати стійкі ціннісні орієнтації, підвищувати медіаграмотність громадян і підтримувати процес усвідомлення колективної історії. Конкретно це охоплює інтеграцію тем Революції Гідності, подій Другої світової війни, Голодомору та сучасної російсько-української війни в навчальні курси, організацію публічних дискусій, меморіальних проєктів і виставок.

Проте ефективність цих заходів залежить від комплексності підходів: нормативно-правове забезпечення має поєднуватися з культурно-просвітницькими ініціативами, міжінституційною координацією та активною участю громадянського суспільства. Тільки така синергія дає змогу формувати усвідомлену громадянську ідентичність, зміцнювати національну єдність і забезпечувати стійку соціокультурну консолідацію в умовах трансформацій та зовнішніх викликів.

Перспективи подальшого вивчення цієї теми охоплюють кілька напрямів. Необхідно глибше проаналізувати механізми впливу історичної політики на різні соціальні групи та регіони, оцінити довгострокові наслідки інтеграції

освітніх і меморіальних практик, а також дослідити роль зовнішніх чинників у трансформації національної та громадянської ідентичності. Усі ці аспекти сприятимуть розробленню ефективних стратегій формування свідомості громадян і посиленню стабільності суспільства в умовах сучасних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Редзюк В. Вплив російської агресії на формування головних маркерів української національно-громадянської ідентичності. *Український літопис*. 2025. № 5. С. 84–90. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-8583-2025-5-84-90>.
2. Піщанська В. М. Феномен українського козацтва як етнокультурної спільності. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2018. № 40. С. 18–26. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/1693> (дата звернення: 08.12.2025).
3. Голденштейн К. О. Політика пам'яті як ресурс символічної політики. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: політичні науки*. 2023. № 8. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.10>.
4. Лисянський П. Л. Використання освітнього процесу авторитарними режимами як інструмент ідеологічного підкорення населення. *Політикус*. 2024. № 4. С. 113–121. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-4.17>.
5. Касьянов Г. Історична політика та онтологічна безпека: концептуальні рамки та аналітичні спостереження. *ІНТЕРМАРУМ: історія, політика, культура*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112098>.
6. Cattaruzza M., Zala S. Negotiated history? Bilateral historical commissions in twentieth-century Europe. *Contemporary history on trial. Europe since 1989 and the role of the expert historian* / eds H. Jones, K. Östberg,

N. Randeraad. Manchester and New York: Manchester University Press, 2007. P. 123–143. URL: <https://zala.org/doc/P415b.pdf> (дата звернення: 08.10.2025).

7. Penkala A., Derluyn I., Lietaert L. The Ukrainian divide: the power of historical narratives, imagined communities, and collective memories. *Regions & Cohesion / Regiones y Cohesión / Régions et Cohésion*. 2020. Vol. 10, № 3. P. 125–139. DOI: <https://doi.org/10.3167/reco.2020.100311>.

8. Чубіна Т., Усов Д., Дмитренко М., Федоренко Я., Косяк С., Вороновська Л., Горенко Л., Кришталь А., Дулгерова О. Українські національна та громадянська ідентичності: теоретичне осмислення і стратегії формування: кол. монографія. Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2024. 396 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/23291> (дата звернення: 08.10.2025).

9. Верезомська С. Ж., Каюн В. О., Петрова Н. О. Дослідження впливу радянського минулого на сучасні процеси формування української національної ідентичності. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15267246>.

10. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Історична пам'ять та національна ідентичність в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74), № 3. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.15>.

11. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. № 14/56. С. 185–196. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.20>.

12. Мосієнко О., Гордійчук О., Клименко І., Кондратюк Ю. Національна безпека України: аналіз ризиків та викликів. *Society and Security*. 2024. № 2–3(3). С. 98–105. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2024-2-3\(3\)-98-105](https://doi.org/10.26642/sas-2024-2-3(3)-98-105).
13. Двуреченська О., Гусениця А. Процес трансформації української ідентичності в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2022. № 3(54). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265742>.
14. Грицак Я., Комаров О. Шлях становлення української ідентичності. Запоріжжя: Платформа спільних дій, 2021. 35 с. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/shlyah-stanovlennya-ukrayinskoyi-identychnosti> (дата звернення: 08.10.2025).
15. Андрусишин В. Вплив родинних традицій та цінностей на політичну поведінку українців: минуле і сьогодення. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. № 43. С. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi43.592>.
16. Стефанюк Г., Галуха Л., Грималюк О. Історичні музеї як позаурочний ресурс формування історичної свідомості здобувачів освіти. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 11 (41). С. 4013–4028. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-4013-4028](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-4013-4028).